

Työskennelläkö vai ei?

Vanhuuseläkeläisten työssäkäynti ja kiinnostus eläkkeen rinnalla työskentelyyn

ANU POLVINEN & SUSAN KUIVALAINEN

Työssäkäynti vanhuuseläkkeellä on yleistynyt sekä Suomessa että muissa maissa viime vuosina (Hokema & Lux 2015; Kannisto 2021). Nykyisillä vanhuuseläkeläisillä on vanhempia ikäluokkia korkeampi koulutustaso ja parempi terveys ja siten enemmän mahdollisuuksia jatkaa työelämässä. Vanhuuseläkkeen rinnalla työskentelystä ja siihen liittyvistä tekijöistä on olemassa jonkin verran tutkimustietoa. Kuitenkin hyvin vähän tiedetään siitä, kuinka moni ei-työssäkäyvistä vanhuuseläkeläisistä haluaisi työskennellä joko säännöllisesti tai osa-aikaisesti eläkkeen rinnalla. Kiinnostusta eläkkeen rinnalla työskentelyyn ei ole aiemmin juurikaan tutkittu aineistoilla, jotka edustavat koko vanhuuseläkeläisväestöä. Lisäksi kiinnostavaa on tietää, mitkä tekijät motivoivat eläkkeellä olevia työntekoon ja toisaalta mitkä tekijät ovat esteenä työssäkäynnille. Tiedolle on kasvanutta tarvetta, sillä eläkkeellä olevat nähdään aiempaa tärkeämpänä työvoimana.

Viimeisimpien tilastojen valossa lähes 12 prosenttia 63–67-vuotiaista Suomessa asuvista työeläkevakuutetuista vanhuuseläkeläisistä työskenteli vuoden 2020 lopussa. Vuonna 2008 vastaava osuus oli 8 prosenttia (Kannisto 2021). Luvut perustuvat Eläketurvakeskuksen tilastoihin ja kattavat 68-vuotiaaksi tehdyn työeläkevakuutetun työn. Tilastokeskuksen työvoimatilaston mukaan 65–74-vuotiaista oli vuonna 2020 työllisiä 11 prosenttia, kun vastaava luku vuonna 2009 oli 9 prosenttia (SVT 2021). Työvoimatilasto ei kuitenkaan erottele työllisiä sen mukaan, onko henkilö eläkkeellä vai ei.

Kysely- ja haastatteluaineistojen avulla eläkeläisten työssäkäynnin yleisyyttä ja sen kohdentumista voidaan tarkastella hiukan eri näkökulmasta kuin

rekisteritietoihin perustuvien tietojen avulla. Kyselytutkimuksissa tieto työssäkäynnistä yleensä perustuu henkilön itse ilmoittamaan tietoon siitä, onko hän työskennellyt eläkkeellä ollessaan. Lisäksi tieto työssäkäynnistä on saatavilla laajemmalta joukolta kuin tilastoista. Eläketilastoissa käytetty tieto työssäkäynnistä perustuu siihen, onko henkilö työeläkevakuutettu. 17–68-vuotiaana tehty työ on työeläkevakuutettava, joten tieto työssäkäynnistä tätä kautta on saatavissa vain tälle ikäryhmälle. Vanhuuseläkkeellä yrittäjänä tehty työ jää myös pitkälti pois, koska pakollista työeläkevakuutusta ei tuolloin enää ole. Työvoimatilastoissa työllisyys perustuu niin ikään kyselytietoon ja työlliseksi katsotaan ne, jotka ovat edeltäneen viikon aikana tehneet vähintään tunnin ansiotyötä. Tilastossa ei kuitenkaan erotella työllisyyttä eläkkeensaannin perusteella. Kyselytutkimusten avulla on ennen kaikkea mahdollista kartoittaa tarkemmin muun muassa eläkeläisten kiinnostusta työssäkäyntiin ja lisäksi, mitkä tekijät motivoivat eläkeläisiä työhön ja toisaalta mitkä tekijät ovat esteenä työssäkäynnille. Näitä tietoja ei saada rekistereistä. Rekisteritietojen liittäminen kyselyaineistoihin lisää tutkimuksen monipuolisuutta.

Aikaisemmissa suomalaisissa ja kansainvälisissä eläkeläisten työssäkäyntiä koskevissa tutkimuksissa on todettu, että monet yksilötason tekijät ovat yhteydessä eläkkeen rinnalla työskentelyyn (ks. esim. Scherger ym. 2012; Sewdas ym. 2017; Wahrendorf ym. 2017; de Wind ym. 2018; Polvinen ym. 2019; van der Zwaan ym. 2019; Polvinen & Kuivalainen 2019). Tällaisia tekijöitä ovat muun muassa nuorempi ikä, miessukupuoli, hyvä terveys, korkeampi koulutus, korkeampi sosioekonominen asema tai ammattiasema, yrittäjyys, hil-

jattain eläkkeelle siirtyminen ja parisuhteessa eläminen. Sen sijaan tulojen yhteys eläkkeen rinnalla työskentelyyn on ollut hiukan vaihteleva. Toisaalta niiden eläkeläisten, joiden tulot ovat verrattain pienet tai vastaavasti korkeat, on todettu työskentelevän eläkkeen rinnalla useammin kuin muiden (Matikka 2014; Hokema & Lux 2015; Polvinen ym. 2019). Eroavat tulokset tulojen yhteydestä työssäkäynnin yleisyyteen voivat liittyä erilaisiin työssäkäynnin ja tulojen määrittelytapoihin.

Suomalaisessa kyselytutkimuksessa on aikaisemmin selvitetty vanhuuseläkkeellä työskentelevien työssäkäynnin motiiveja (Polvinen & Kuivalainen 2019). Tuloksista ilmeni, että suurin osa vanhuuseläkkeen rinnalla työssäkäyvistä työskentelee sen vuoksi, että työ tuo mielenkiintoista tekemistä (78 %) tai työn tuomat sosiaaliset suhteet olivat tärkeitä (61 %). Vastaavasti hiukan pienempi osuus ilmoitti työskentelevänsä työstä saatavien tulojen vuoksi. 48 prosenttia eläkkeellä työskentelevistä ilmoitti työskentelevänsä, koska he haluavat lisäänsioita, ja 22 prosenttia sen vuoksi, että heillä on taloudellinen pakko käydä työssä. 47 prosenttia eläkkeellä työskentelevistä ilmoitti toimivansa yrittäjänä. Näyttäisikin siltä, että suurin osa eläkkeen rinnalla työssäkäyvistä työskentelee sen vuoksi, että työ tuo sisältöä ja merkitystä elämään. Toisaalta pienempi joukko eläkeläisistä työskentelee taloudellisen syiden vuoksi. Taloudellinen pakko on yleisempää niillä, joilla on pienempi eläke, ja niillä, jotka asuvat vuokra-asunnossa, matalammin koulutetuilla sekä niillä, joiden omaisuustuloilla on vähäinen merkitys toimeentulossa ja joiden koettu terveys on heikompi. Taloudelliset resurssit liittyvät vahvasti taloudelliseen pakkoon tehdä työtä eläkkeellä. Tulokset ovat linjassa kansainvälisten tutkimusten kanssa (ks. esim. Scherger ym. 2012; Fasbender 2016; Reynolds ym. 2012; Parry & Taylor 2007).

Eläkkeen rinnalla työskentelystä kaivataan enenevässä määrin tietoa. Viime aikoina on nostettu esiin vanhuuseläkeläisten työnteon edistäminen. Muun muassa poliittiset toimijat ovat esittäneet muutoksia eläkkeiden verotukseen. Erilaiset kyselyt eläkeläisten työssäkäynnistä ja siihen liittyvistä tekijöistä ovat lisääntyneet. Varman (2021) kyselyssä puolet vastaajista ilmoitti työskennelleensä eläkkeen ohella, ja vastaava osuus Eläkeliiton kyselyssä (Hiltunen 2021) oli 70 prosenttia. Ilmarisen (2021) kyselyssä kaksi kolmesta vastaajasta ilmoitti haluavansa työskennellä eläkkeellä. Kyselyistä saadut tulokset ovat hyvin erilaisia, ja ne poikkeaa-

vat paljon aikaisemmista työssäkäynnin yleisyyttä koskevista tuloksista (ks. esim. Polvinen 2019; Polvinen & Kuivalainen 2019; Matikka 2014) sekä Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksesta, jossa vain reilu neljä prosenttia 65–70-vuotiaista ilmoitti haluavansa tehdä työtä (SVT 2021). Eroavat tulokset johtunevat siitä, että kyselyt on toteutettu eri tavoin ja ne eivät edusta koko eläkeläisväestöä. Systemaattinen tutkimustieto aiheesta on edelleen verraten vähäistä.

Tässä analyysissä tarkastelemme eläkkeensaajille vuonna 2020 toteutetun kyselytutkimuksen avulla työssäkäynnin yleisyyttä 63–80-vuotiailla vanhuuseläkkeensaajilla ja toisaalta sitä, kuinka moni ei-työssäkäyvistä vanhuuseläkeläisistä olisi kiinnostunut työskentelemään eläkkeen rinnalla. Tarkastelut toteutetaan taustatekijöiden mukaan. Lisäksi tarkastellaan syitä, minkä vuoksi eläkeläiset haluaisivat käydä työssä ja toisaalta työssäkäyntiin liittyviä esteitä. Kysely on toteutettu satunnaisotannalla, ja kysely edustaa kaikkia 63–80-vuotiaita vanhuuseläkkeensaajia (ks. Palomäki ym. 2021). Kaikista vanhimmat eläkkeensaajat on jätetty tarkasteluista pois, koska heillä työssäkäynti ja kiinnostus työssäkäyntiin on vähäisempää verrattuna nuorempiin ikäryhmiin.

Aineisto ja menetelmät

Aineisto perustuu syys–marraskuussa vuonna 2020 eläkkeensaajille toteutettuun kyselyyn. Kyselyn kohdejoukkona olivat 55–85-vuotiaat työkyvyttömyys- ja vanhuuseläkkeensaajat. Otokseen kuului 2 683 satunnaisotannalla valittua eläkkeensaajaa, jotka olivat eläkkeellä vuoden 2019 lopussa. Otannassa käytettiin ositettua otantaa eläkelajin mukaan. Tilastokeskus on laskenut aineistoon painokertoimet, jotka korjaavat vastauskatoa, mutta ne myös korjaavat aineiston vastaamaan tutkimuksen perusjoukkoa eli 55–85-vuotiaita työkyvyttömyys- ja vanhuuseläkeläisiä, iän, sukupuolen ja eläkelajin mukaan (ks. Palomäki ym. 2021). Kyselyn vastausaste oli hyvä, 64,7 prosenttia. Tässä analyysissä aineisto rajattiin koskemaan 63–80-vuotiaita vanhuuseläkkeensaajia. Rajaus tehtiin, koska yli 80-vuotiailla työssäkäynti ja halu tehdä työtä oli huomattavasti vähäisempää kuin nuoremmilla ikäryhmillä. Sen sijaan 75–80-vuotiaat vanhuuseläkeläiset olivat hyvin samankaltaisia 70–74-vuotiaiden kanssa.

Kysymykset työssäkäynnistä ja kiinnostuksesta eläkkeen rinnalla työskentelyyn

Tieto työssäkäynnistä ja kiinnostuksesta eläkkeen rinnalla työskentelyyn perustuu lomakkeessa esitettyyn kysymykseen, onko eläkkeensaaja työskennellyt palkansaajana tai yrittäjänä kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana tai haluaisiko hän työskennellä eläkkeen rinnalla. Vastausvaihtoehdot olivat seuraavat: 1) En ole työskennellyt, mutta haluaisin työskennellä säännöllisesti, 2) En ole työskennellyt, mutta haluaisin työskennellä silloin tällöin, 3) En ole työskennellyt eikä minulla ole halua työskennellä eläkkeen rinnalla, 4) Olen työskennellyt eläkkeen rinnalla. Tähän kysymykseen vastasi 1 094 63–80-vuotiaista vanhuuseläkeläistä.

Työnteon syitä kysyttiin viidellä erilaisella väitteellä erikseen niiltä eläkeläisiltä, jotka eivät olleet työskennelleet kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana, mutta haluaisivat työskennellä eläkkeen rinnalla joko säännöllisesti tai osa-aikaisesti. Vastaaja saattoi valita useamman työnteon syyn. Väitteet olivat seuraavat: 1) Haluaisin työskennellä, koska minulla on vaikeuksia tulla toimeen taloudellisesti, 2) Haluaisin lisäansioita, jotta voin hankkia jotain ylimääräistä (esim. ulkomaan matka), 3) Haluaisin käydä töissä, koska työ tuo mielenkiintoista tekemistä, 4) Haluaisin käydä työssä, koska työhön liittyvät sosiaaliset suhteet ovat minulle tärkeitä, 5) Haluaisin toimia yrittäjänä. Ryhmältä kysyttiin myös työnteon esteistä viidellä väitteellä. Väitteet olivat 1) Haluaisin tehdä työtä eläkkeellä, mutta sopivaa työtä ei ole tarjolla, 2) Haluaisin tehdä työtä eläkkeellä, mutta terveydentilani ei ole riittävän hyvä, 3) Haluaisin tehdä työtä eläkkeellä, mutta koulutukseni ja osaamiseni tuntuvat riittämättömiltä, 4) Perhetilanteeni vuoksi työskentely ei ole mahdollista, 5) Koen, ettei minua palkata ikäni vuoksi.

Vastausvaihtoehdot sekä työnteon syissä ja esteissä olivat seuraavat: 1) Pitää täysin paikkansa, 2) Pitää jokseenkin paikkansa, 3) Ei pidä juurikaan paikkaansa, 4) Ei pidä lainkaan paikkaansa, 5) En osaa sanoa. Kaikkien kysymysten kohdalla vastausvaihtoehdot 1 ja 2 sekä vastausvaihtoehdot 3 ja 4 yhdistettiin.

Taustamuuttajat

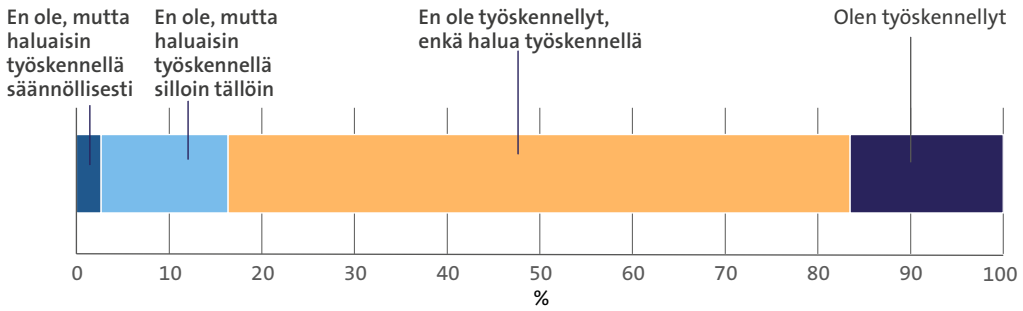
Eläkeläisten työssäkäyntiä ja kiinnostusta työssäkäyntiin kartoitettiin erilaisten taustamuuttajien avulla, joita olivat rekistereistä saadut tiedot henkilön iästä, sukupuolesta, siviilisäädystä, koulutustasosta, eläkkeen määrästä ja yrittäjyydestä. Tutkittavan ikä oli määritelty vuoden 2019 lopun tilanteen mukaan. Vanhuuseläkkeensaajat jaettiin kolmeen yhtä suureen osaan eläkkeen euromäärän mukaan. Luokitus muodostui eläkkeen määrän mukaan seuraavasti: 1) Alle 1 250 euroa, 2) 1 250–1 980 euroa ja 3) Yli 1 980 euroa. Yrittäjä-asema määriteltiin sosioekonomista asemaa kuvaavan luokituksen avulla, ja se perustui tietoon yrittäjyydestä ennen kuin henkilö oli täyttänyt 63 vuotta.

Kyselylomakkeesta saatiin tiedot muun muassa terveydentilasta, tavanomaisten menojen kattamisen vaikeudesta ja velkojen kokemisesta rasitteena. Terveystieto perustui henkilön omaan arvioon terveydentilasta ja se luokiteltiin kahteen luokkaan seuraavasti: 1) Hyvä tai melko hyvä terveys ja 2) Kohtalainen, melko huono tai huono terveys. Menojen kattamisen vaikeus perustui kysymykseen: ”Kun kotitaloutenne kaikki tulot otetaan huomioon, saatteko tavanomaiset menonne niillä katetuksi?” Vastausvaihtoehdot olivat 1) Suurin vaikeuksin, 2) Vaikeuksin, 3) Pienin vaikeuksin, 4) Melko helposti, 5) Helposti, 6) Hyvin helposti. Vastausvaihtoehdot 1–3 sekä vastausvaihtoehdot 4–6 yhdistettiin. Velkojen kokeminen rasitteena perustui kysymykseen ”Jos ajattellette kaikkia velkoja, niin kuinka suuri taloudellinen rasite niiden takaisinmaksu kotitaloudellenne on?” Vastausvaihtoehdot olivat 1) Suuri, 2) Kohtalainen, 3) Pieni, 4) Kotitaloudella ei ole velkaa. Tämän kysymyksen kohdalla vastausvaihtoehdot 1–3 yhdistettiin.

Tutkimusmenetelminä käytettiin khiin neliö-testiä ja multinomiaalista logistista regressioanalyysiä.

Tulokset

Noin joka kuudes (16,5 %) 63–80-vuotiaista vanhuuseläkeläisistä ilmoitti, että he olivat työskennelleet palkansaajana tai yrittäjänä kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana (kuvio 1). Yhtä suuri osa (16,4 %) kertoi, että he haluaisivat työskennellä eläkkeen rinnalla. Valtaosa ei kuitenkaan ha-

Kuvio 1. Oletteko työskennellyt palkansaajana tai yrittäjänä viimeisen 12 kuukauden aikana tai haluaisitteko työskennellä eläkkeen rinnalla? 63–80-vuotiaat vanhuuseläkeläiset, prosenttia.

lunnut työskennellä säännöllisesti eläkkeen rinnalla, sillä selkeä enemmistö (67,1 %) kertoi, etteivät he ole työskennelleet eikä heillä ole halua työskennellä eläkkeen rinnalla.

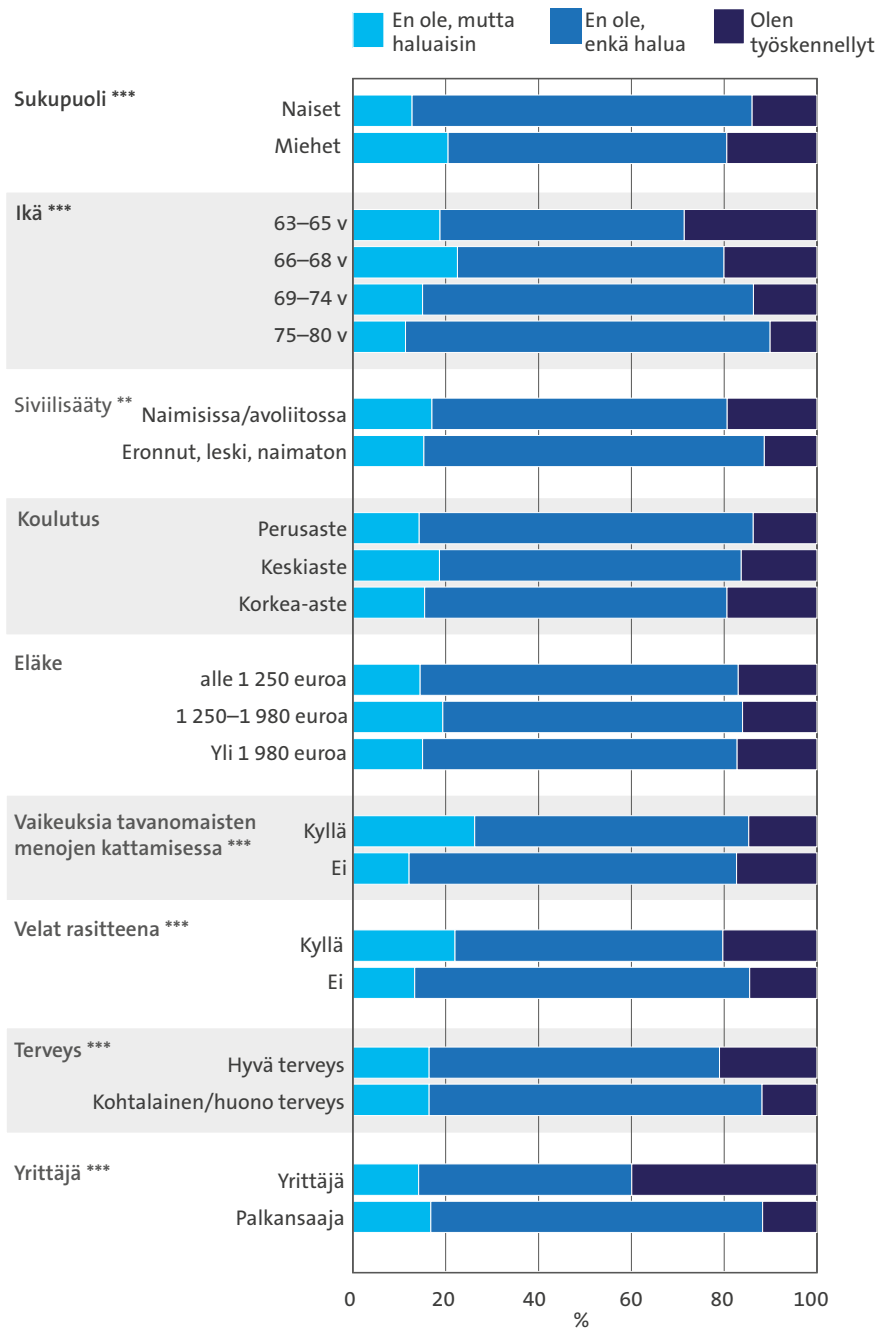
Tulokset osoittavat, että monet yksilötason tekijät ovat yhteydessä vanhuuseläkeläisten työssäkäyntiin sekä kiinnostukseen tehdä työtä. Kuviossa 2 on esitetty, kuinka suuri osuus 63–80-vuotiaista vanhuuseläkeläisistä haluaisi tehdä työtä eläkkeen rinnalla ja kuinka suuri osuus ei haluaisi työskennellä sekä viimeisten 12 kuukauden aikana työskennelleiden osuudet yksilötason tekijöiden mukaan. Taulukossa 1 on esitetty multinomiaalinen logistinen regressiomalli yksilötason tekijöiden mukaan sille, haluaisiko vanhuuseläkkeensaaja tehdä töitä eläkkeen rinnalla tai onko hän työskennellyt kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana eläkkeen rinnalla. Vertailuryhmänä mallissa ovat ne eläkkeensaajat, jotka eivät ole tehneet töitä, eivätkä halua työskennellä eläkkeen rinnalla.

Työskentely eläkkeen ohella on miehillä yleisempää kuin naisilla (kuvio 2). Mallissa sukupuoli ei ollut kuitenkaan tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä eläkkeellä työskentelyyn (taulukko 1). Miehet olivat kuitenkin naisia kiinnostuneempia työskentelemään eläkkeellä. Nuoremmat eläkkeensaajat työskentelivät ja heillä oli myös useammin kiinnostuneisuutta eläkkeen rinnalla työskentelyyn. Avio- tai avoliitossa olevat työskentelivät eläkkeen ohella hieman yleisemmin, mutta eri tekijät samanaikaisesti huomioivassa mallissa siviilisääty ei ollut yhteydessä työn tekemiseen. Aiemmista tutkimuksista (ks. esim. Polvinen & Kuivalainen 2019; Polvinen ym. 2018; Dingemans ym. 2016; Lain 2015) poiketen koulutustaso ei ollut yhteydessä työhalukkuuteen tai eläkkeen rinnalla

työskentelyyn. Myöskään eläkkeen määrä ei ollut yhteydessä työntekoon tai halukkuuteen tehdä työtä. Sen sijaan ne, joilla oli vaikeuksia kattaa tavanomaisia menoja, halusivat työskennellä useammin kuin ne, joilla ei ollut vaikeuksia kattaa tavanomaisia menoja. Työssäkäyntiin näillä tekijöillä ei ollut kuitenkaan tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Vanhuuseläkeläiset, jotka kokivat velan rasitteena, olisivat halunneet työskennellä useammin eläkkeellä. Hyvä tai melko hyvä terveys oli yhteydessä työssäkäyntiin eläkkeen rinnalla mutta ei kiinnostukseen sitä kohtaan. Myös yrittäjyys oli yhteydessä korkeampaan työssäkäyntiin eläkkeen rinnalla, mutta ei korkeampaan kiinnostukseen työskennellä eläkkeen rinnalla.

Kuviossa 3 on tarkasteltu erilaisia syitä sille, miksi vanhuuseläkkeellä olevat haluaisivat työskennellä eläkkeen rinnalla. Tarkastelun kohteena ovat siis vain ne vanhuuseläkkeensaajat, jotka ilmoittivat, että eivät ole työskennelleet eläkkeen rinnalla, mutta haluaisivat työskennellä joko säännöllisesti tai silloin tällöin (n = 208). Ryhmän pienen koon vuoksi tarkastelut tehdään vain muutama taustatekijän mukaan.

Yleisin syy kiinnostukselle työskennellä eläkkeen ohella oli tuntemus siitä, että työ toisi mielenkiintoista tekemistä. 75 prosenttia niistä, jotka ilmoittivat olevansa kiinnostuneita työskentelemään eläkkeen ohella, kertoi tämän syyksi, miksi haluaisivat tehdä töitä. Toiseksi yleisin syy oli sosiaalisten suhteiden tärkeys (71 % vastaajista). Kolmanneksi yleisin syy oli halu saada lisäansioita (61 % vastaajista). 37 prosenttia vastaajista ilmoitti, että he haluaisivat tehdä töitä, koska heillä on vaikeuksia tulla toimeen taloudellisesti. 14 prosenttia vastaajista ilmoitti, että he haluaisivat toimia yrittäjänä.

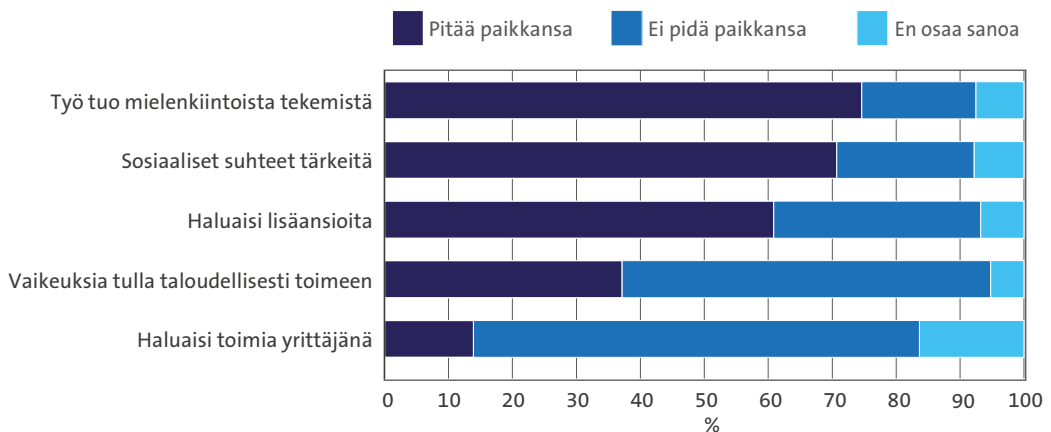
Tilastolliset merkitsevyydet: +p<0,10, *p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001.
 Merkitsevyydet on laskettu taustamuuttujittain khiin neliö -testillä.

Kuvio 2. Oletteko työskennellyt palkansaajana tai yrittäjänä viimeisen 12 kuukauden aikana tai haluaisitteko työskennellä eläkkeen rinnalla? 63–80-vuotiaat vanhuuseläkkeensaajat taustatekijöiden mukaan.

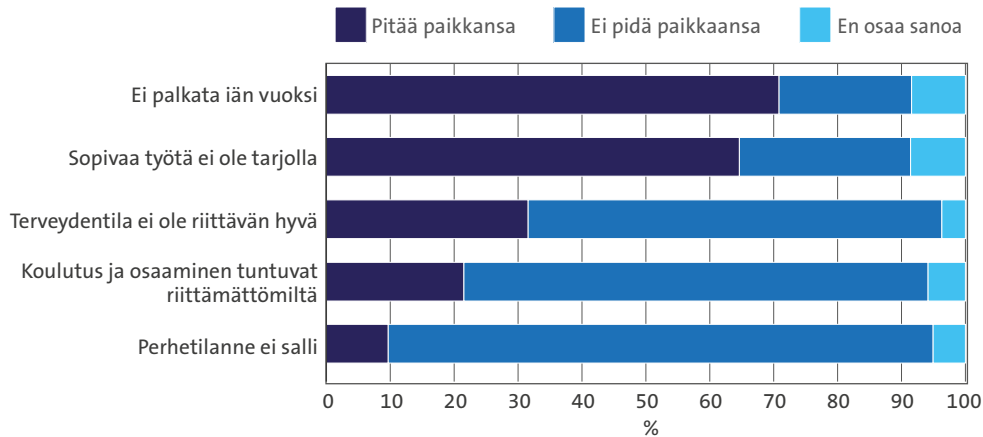
Taulukko1. Multinomiaalinen logistinen regressiomalli 63–80-vuotiaiden eläkeläisten työssäkäynnille ja halukkuudelle käydä työssä

		Haluaisi työskennellä OR (95 % lv)	On työskennellyt OR (95 % lv)
Ikäluokitus	63–65	2,48 (1,24–4,96)	4,00 (1,98–8,08)
	66–68	2,19 (1,15–4,17)	2,37 (1,21–4,64)
	69–74	1,29 (0,72–2,30)	1,49 (0,81–2,76)
	75–80	1,00	1,00
Sukupuoli	Miehet	2,11 (1,37–3,25)	1,53 (0,99–2,36)
	Naiset	1,00	1,00
Siviilisääty	Avio-/Avoliitossa	1,18 (0,75–1,86)	1,34 (0,82–2,19)
	Naimaton/eronnut/leski	1,00	1,00
Koulutus	Perusaste	1,00	1,00
	Keskiaste	1,19 (0,73–1,94)	1,21 (0,72–2,04)
	Korkea-aste	1,63 (0,91–2,92)	1,69 (0,94–3,06)
Eläke	alle 1 250 euroa	1,00	1,00
	1 250–1 980 euroa	1,05 (0,61–1,80)	1,33 (0,74–2,37)
	yli 1 980 euroa	0,69 (0,37–1,30)	1,08 (0,56–2,09)
Vaikeuksia menojen kattamisessa	Kyllä	2,54 (1,62–4,00)	0,99 (0,59–1,65)
	Ei	1,00	1,00
Velat rasitteena	Kyllä	1,51 (1,00–2,28)	1,42 (0,93–2,17)
	Ei	1,00	1,00
Terveys	Hyvä/melko hyvä	1,34 (0,89–2,04)	1,74 (1,13–2,67)
	Kohtalainen/melko huono/huono	1,00	1,00
Yrittäjä	Kyllä	1,08 (0,57–2,03)	5,18 (3,07–8,76)
	Ei	1,00	1,00

*) Vertailuryhmänä ovat ne eläkeläiset, jotka eivät ole työskennelleet 12 kk aikana, eivätkä halua työskennellä

Kuvio 3. Työnteon syyt. 63–80-vuotiaat työskentelystä kiinnostuneet vanhuuseläkeläiset, prosenttia.

Kuvio 4. Työnteon esteet. 63–80-vuotiaat työskentelystä kiinnostuneet vanhuuseläkeläiset, prosenttia.

Työssäkäynnin syiden merkityksissä oli jonkin verran tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolen, koulutuksen ja eläkkeen suuruuden mukaan (ks. liitekuvio 1, www.julkari.fi). Naiset sekä keskiasteen koulutuksen suorittaneet olivat muita useammin kiinnostuneita työskentelemään eläkkeen rinnalla työstä saatavien lisäansioiden vuoksi. Naiset, vähemmän koulutetut ja ne, joiden eläke on pieni, halusivat työskennellä muita useammin, koska heillä on vaikeuksia tulla toimeen taloudellisesti. Perusasteen koulutus oli yhteydessä haluun työskennellä yrittäjänä.

Kuviossa 4 on tarkasteltu työnteon esteitä. Yleisin työnteon este oli kokemus siitä, että vastaajaa ei palkattaisi iän vuoksi. 71 prosenttia niistä, jotka halusivat työskennellä eläkkeen rinnalla, ilmoitti tämän työnteon esteeksi. Toiseksi yleisin työnteon este oli se, että sopivaa työtä ei ollut tarjolla (65 % vastaajista). 32 prosenttia koki, että heidän terveydentilansa ei ollut riittävän hyvä, ja 22 prosenttia oli sitä mieltä, että koulutus ja osaaminen tuntuivat riittämättömiltä. 10 prosenttia koki, että heidän perhetilanteensa ei salli työssäkäyntiä.

Myös työssäkäynnin esteet erosivat jonkin verran sukupuolen, iän, koulutustason ja tuloryhmän mukaan (ks. liitekuvio 2, www.julkari.fi). Naiset kokivat miehiä useammin, että heitä ei palkattaisi iän vuoksi. Nuorimmat eläkeläiset kokivat vanhempia eläkeläisiä useammin, että sopivaa työtä ei ole tarjolla. Matala koulutus ja pienempi eläke olivat yhteydessä kokemukseen siitä, että terveys ei ole riittävän hyvä työssäkäyntiin tai että koulutus ja osaaminen tuntuivat riittämättömiltä.

Yhteenveto

Vanhuuseläkkeellä työskentely on yleistynyt viime vuosina, ja aihe on ollut esillä verraten paljon julkisessa keskustelussa. Viime aikoina eri tavoin toteutetut kyselyt ovat antaneet hyvinkin erilaisista kuvaa vanhuuseläkkeen rinnalla työskentelystä sekä kiinnostuksesta eläkkeen rinnalla työskenteleeseen. Analyysimme perustuu tuoreeseen, vuoden 2020 loppupuolella eläkkeensaajille toteutettuun kyselyaineistoon. Se antaa luotettavaa tietoa vanhuuseläkkeellä olevien työssäkäynnistä sekä heidän kiinnostuksestaan työssäkäyntiä kohtaan. Kysely osoitti, että 16,5 prosenttia 63–80-vuotiaista vanhuuseläkeläisistä ilmoitti työskennelleensä viimeisen 12 kuukauden aikana. Lisäksi kiinnostusta vanhuuseläkkeen rinnalla työskenteleeseen näyttäisi olevan enemmänkin, sillä 16,4 prosenttia vanhuuseläkeläisistä ilmoitti haluavansa työskennellä eläkkeen rinnalla, mutta he eivät olleet käyneet työssä viimeisen vuoden aikana. Näin ollen yhteensä kolmasosa 63–80-vuotiaista vanhuuseläkeläisistä työskentelee tai heillä on kiinnostunut työskennellä eläkkeellä. Yhteensä tämä vastaa noin 300 000:ta tämän ikäistä vanhuuseläkeläistä. Suurin osa (67 %) vanhuuseläkkeellä olevista ei työskentele eläkkeen ohessa, eikä heillä myöskään ole tähän halua.

Analyysimme osoitti, että osittain samat tekijät olivat yhteydessä eläkkeen rinnalla työskenteleeseen kuin mitä aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet (Polvinen ym. 2019; Polvinen & Kuivalainen 2019, Scherger 2015; Sewdas ym. 2017). Näitä te-

kijöitä olivat nuorempi ikä, hyvä tai melko hyvä terveys sekä aikaisempi yrittäjäasema. Sukupuoli, siviilisääty, eläkkeen määrä tai koulutus eivät nousseet vakioiduissa malleissa tilastollisesti merkitseviksi tekijöiksi. Näiden muuttujien osalta tulokset ovat kuitenkin saman suuntaisia kuin aiemmissa tutkimuksissa. Ero voi osaltaan johtua siitä, että aineistomme on melko pieni ja näin ollen luottamusvälit muodostuvat melko suuriksi.

Monet tekijät olivat myös yhteydessä kiinnostukseen tehdä eläkkeen rinnalla töitä. Näitä olivat nuorempi ikä ja miessukupuoli. Lisäksi merkitseväksi tekijäksi nousivat vaikeus kattaa tavanomaisia menoja sekä velkojen kokeminen rasitteena. Ristitulosuhde (OR) kiinnostukselle tehdä eläkkeen rinnalla töitä oli jopa 2,5-kertainen niillä, joilla oli vaikeuksia kattaa tavanomaisia menoja, verrattaessa niihin vanhuuseläkeläisiin, jotka eivät käyneet töissä, mutta eivät myöskään halunneet työskennellä. Tämä kertoo siitä, että osa ei-työssäkäyvistä eläkeläisistä haluaisi työskennellä taloudellisen syiden, ehkä pakonkin vuoksi.

Työnteon tärkeimmiksi motiiveiksi ei-työssäkäyvillä vanhuuseläkeläisillä nousivat kuitenkin työn mielenkiintoisuus ja sosiaalisten suhteiden tärkeys – työn ei-taloudelliset tekijät. Aikaisempi tutkimus on osoittanut (Polvinen & Kuivalainen 2019), että samat tekijät olivat työnteon tärkeimpiä motiiveja myös niillä vanhuuseläkeläisillä, jotka työskentelivät eläkkeen ohella. Myös taloudelliset tekijät liittyivät osalla vanhuuseläkkeensaajista haluun käydä työssä. Tulokset kertovat siitä, että ei-työssäkäyvissä vanhuuseläkeläisissä on jonkin verran sellaisia henkilöitä, jotka haluaisivat käydä töissä taloudellisten syiden vuoksi mutta joilla ei jostain syystä ole mahdollisuutta työsäkäyntiin. Tätä tukee myös se, että pienituloisimmat vanhuuseläkeläiset ja matalammin koulutetut ilmoittivat muita useammin haluavansa käydä työssä sen vuoksi, että he haluaisivat lisäansioita tai että heillä oli vaikeuksia tulla toimeen taloudellisesti. Vanhuuseläkkeellä olevien työnteon kannusteet ovat olleet paljon esillä viime vuosina. Eläkeläisten kokonaisveroaste on kuitenkin usein alhaisempi kuin palkansaajilla (Ritola & Tuominen 2022), mutta etenkin pienituloisella eläkkeensaajilla kannustimet voivat olla heikompia muun muassa eläkkeensaajaan asumistuen vuoksi (Ma-

ttikka 2014). Kannustimien tarkastelu kokonaisuutena olisi tärkeää, etenkin pienituloisempien eläkeläisten osalta.

Työnteon esteet liittyivät useimmiten työpaikkaan, sillä yleisimmät työnteon esteet olivat kokemukset siitä, että vanhuuseläkeläisiä ei palkata iän vuoksi tai että sopivaa työtä ei ole tarjolla. Ikäyrjintää esiintyy edelleen työmarkkinoilla (ks. esim. EK 2018), vaikka esimerkiksi työnantajien näkemykset ovat muuttuneet myönteisempään suuntaan (Järnefelt ym. 2022). Huono terveydentila tai riittämätön koulutus ja osaaminen sen sijaan koettiin harvemmin työnteon esteiksi. Näyttäisikin siltä, että moni työhalukkaista vanhuuseläkeläisistä kokee terveytensä ja osaamisensa sellaisiksi, että he voisivat työskennellä vielä vanhuuseläkkeelläänkin. Näin ollen tärkeää olisikin kiinnittää yhä enemmän huomioita siihen, että työhalukaille vanhuuseläkeläisille löytyisi sopivaa työtä ja että heidät nähtäisiin selkeänä työvoimamahdollisuutena työpaikoilla. Olisikin tärkeää kehittää toimintamalleja, joilla yhtäältä työnantajat pystyisivät löytämään työhön halukkaita vanhuuseläkeläisiä ja toisaalta eläkeläiset voisivat löytää työntekijöitä etsiviä työpaikkoja. Vanhuuseläkeläiset ovat kiinnostuneita työskentelemään ennen kaikkea satunnaisesti tai osa-aikaisesti ja ovat näin hyvin joustavaa työvoimaa, mikä voi vastata hyvinkin työnantajan tarpeita.

Nykyaikana vanhuuseläkkeelle siirtyminen ei välttämättä merkitse kokonaan työelämästä poistumista vaan eläkkeellä voidaan jatkaa työnteoa osa-aikaisesti tai satunnaisesti. Analyysimme osoitti, että suurin osa 63–80-vuotiaista vanhuuseläkeläisistä ei työskentele tai ei halua työskennellä eläkkeen rinnalla, vaikkakin kolmasosalla on siihen selkeästi kiinnostusta. Vanhuuseläkeläiset eivät ole kuitenkaan yhtenäinen joukko, vaan kiinnostus ja motiivit eläkkeen rinnalla työskenteleeseen vaihtelevat vanhuuseläkeläisten välillä. Kaiken kaikkiaan vanhuuseläkeläiset pitäisi nähdä yhteiskunnassa työvoimamahdollisuutena siten, että niille vanhuuseläkeläisille, joilla on kiinnostusta ja työhalukkuutta, löytyisi sopivaa työtä. Tämä on erityisen tärkeää työikäisen väestön pienen-tyessä. Lisäksi vanhuuseläkeläisten työllistymiseen liittyviä esteitä ja ennakoasenteita pitäisi pyrkiä vähentämään työpaikoilla.

KIRJALLISUUS

- Dingemans, Ellen & Henkens, Kéne & van Solinge, Hanna (2016) Access to Bridge Employment: Who Finds and Who Does Not Find Work After Retirement? *Gerontologist* 56 (4), 630–640.
- EK (Elinkeinoelämän keskusliitto) (2018) Tutkimusraportti. Ikäsyrijintä työelämässä. Taloustutkimus Oy:n toteuttama kysely 18.6.2018 [Viitattu 3.2.2022]. Saatavilla: PowerPoint-esitys (ek.fi).
- Fasbender, Ulrike & Wang, Mo & Voltmer, Jan-Ben- net & Deller, Jürgen (2016) The Meaning of Work for Post-retirement Employment Decisions. *Work, Ageing and Retirement* 2 (1), 12–23.
- Hiltunen, Kari (2021) Eläkkeeltä töihin -kysely 2020. Eläkeläisten kokemuksia, asenteita ja motiiveja eläkkeellä työskentelystä [verkkojulkaisu]. Kyselyraportti. Eläkeliiitto [viitattu 19.1.2022]. Saatavilla: Eläkeliiitto_Eläkkeeltä_töihin_kysely_2020_0.pdf (elakeliitto.fi)
- Hokema, Anna & Lux, Thomas (2015) The Social Stratification of Work Beyond Pension Age in Germany and the UK: Quantitative and Qualitative Evidence. In Scherger, Simone (ed.) *Paid work beyond pension age. Comparative Perspectives*, Basingstoke: Palgrave Macmillan: 57–80.
- Ilmarinen (2021) Työnteko ja toimeentulo eläkkeellä -kyselytutkimuksen tulokset. 5.2.2021 [verkkojulkaisu]. Saatavilla: iAreena-tutkimuksen liitemateriaali (ilmarinen.fi)
- Järnefelt, Noora & Riekhoff, Aart-Jan & Laaksonen, Mikko & Liukko, Jyri (2022) Työnantajien näkemyksiä eläkeiästä ja työurien pidentämisestä – Työnantajatutkimusten tuloksia vuosilta 2004, 2011 ja 2021. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1/2022. Helsinki.
- Kannisto, Jari (2021) Eläkkeellä ja työssä. Tilasto eläkeläisten työnteosta vuosina 2007–2020. Eläketurvakeskuksen tilastoja 15/2021. Helsinki.
- Lain, David (2015) Work Beyond Age 65 in England and the USA. In Scherger, Simone (ed.): *Paid work beyond pension age. Comparative Perspectives*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015, 31–56.
- Matikka, Tuomas (2014) Eläkeläisten työnteon taloudelliset kannustimet. VATT muistiot 14. Helsinki.
- Parry, Jane & Taylor, Rebecca F (2007) Orientation, opportunity and autonomy: why people work after state pension age in three areas of England. *Ageing & Society* 27 (4), 579–598.
- Palomäki, Liisa-Maria & Ahonen, Kati & Ilmakunnas, Ilari & Kuivalainen, Susan & Polvinen, Anu (2021) Eläkeläisten toimeentulo – kokemukset vuonna 2020 ja muutos vuodesta 2017. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 05/2021.
- Polvinen, Anu & Rantala, Juha & Kuivalainen, Susan (2019) Vanhuuseläkkeellä ja työssä: Tutkimus vanhuuseläkeläisten työssäkäynnin yleisyydestä ja sosioekonomisista eroista. *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (1), 80–91.
- Polvinen, Anu & Kuivalainen, Susan (2019) 63–74-vuotiaat vanhuuseläkkeellä työssäkäyvät – työssäkäynnin motiivit ja taloudellinen hyvinvointi. Teoksessa Ahonen, K. & Kuivalainen, S. & Nivalainen, S. & Palomäki L.-M. & Polvinen, A. (toim.) *Tutkimuksia eläkeläisten toimeentulokokemuksista ja taloudellisesta hyvinvoinnista. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 02/2019*. Helsinki.
- Reynolds, Frances & Farrow, Alexandra & Blank, Alison (2012) ”Otherwise it would be nothing but cruises”: Exploring the subjective benefits of working beyond 65. *International Journal of Ageing and Later Life* 7 (1), 79–106.
- Ritola, Suvi & Tuominen, Samuli (2022) Kokonaiseläke 2022. Katsaus työeläkkeen, kansaneläkkeen ja verotuksen määräytymiseen. Eläketurvakeskuksen raportteja 01/2022. Helsinki.
- Scherger, Simone (2015) *Paid work beyond pension age. Comparative Perspectives*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Scherger, Simone & Hagemann, Steffen & Hokema, Anna & Lux, Thomas (2012) *Between Privilege and Burden. Work Past Retirement Age in Germany and the UK*. Working Papers of the ZeS 04/2012, University of Bremen: Centre for Social Policy Research (ZeS).
- Sewdas, Ranu & de Wind, Astrid & van der Swaan Lennart & van der Borg, Wiek E & ym. (2017) Why oder workers work beyond the retirement age: a qualitative study. *BMC Public Health* 17 (1), 672.
- SVT, Suomen virallinen tilasto: Työvoimatutkimus [verkkojulkaisu] ISSN=1798-7830. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu 19.1.2022]. Saatavilla: Tilastokeskus - Tilastot aiheittain - Työvoimatutkimus.
- Varma (2021) Varman asiakaskysely: Eläkkeensaajilla paljon kiinnostusta jatkaa työntekoa eläkkeen rinnalla. Uutinen 05.10.2021. Saatavilla: Varman asiakaskysely: Eläkkeensaajilla paljon kiinnostusta jatkaa työntekoa eläkkeen rinnalla - Varma
- Wahrendorf, Morten & Akinwale, Bola & Landy, Rebecca ym. (2017) Who in Europe Works beyond the State Pension Age and under which Conditions? Results from SHARE. *J Popul Ageing* 10 (3), 269–285.
- de Wind, Astrid & Scharn, Micky & Geuskens, Goedele & ym. (2018) Predictors of working beyond retirement in older workers with and without a chronic disease – results from data linkage of Dutch questionnaire and registry data. *BMC Public Health* 18 (1), 265.
- van der Zwaan, Lennart G & Oude Hengel, Karen M & Sewdas Ranu & ym. (2019) The role of personal characteristics, work environment and context in working beyond retirement: a mixed-methods study. *Int Arch Occup Environ Health* 92 (4), 535–549.

TIIVISTELMÄ

Anu Polvinen & Susan Kuivalainen: Työskennelläkö vai ei? Vanhuuseläkeläisten työssäkäynti ja kiinnostus eläkkeen rinnalla työskentelyyn

Työssäkäynti vanhuuseläkkeen rinnalla on yleistynyt viime vuosina. Nykyään yhä useampi vanhuuseläkeläinen työskentelee eläkkeen rinnalla. Sen sijaan hyvin vähän tiedetään siitä, kuinka moni ei-työssäkäyvistä vanhuuseläkeläisistä olisi kiinnostunut työskentelemään eläkkeen rinnalla, mitkä tekijät motivoivat vanhuuseläkeläisiä töihin ja mitkä tekijät nähdään esteenä vanhuuseläkeläisten työssäkäynnille. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan vuonna 2020 eläkkeensaajille toteutetun kyselyaineiston avulla vanhuuseläkeläisten työssäkäyntiä, kiinnostusta käydä työssä ja työssäkäynnin esteitä. Lisäksi selvitetään, miten erilaiset yksilötason tekijät ovat yhteydessä työssäkäyntiin ja työhalukkuuteen. Tutkimusaineisto on rajattu koskemaan 63–80-vuotiaita vanhuuseläkeläisiä vuonna 2020. Tieto työssäkäynnistä ja kiinnostuksesta eläkkeen rinnalla työskentelyyn perustuu kyselytutkimuksen tietoon.

16,5 prosenttia 63–80-vuotiaista vanhuuseläkeläisistä ilmoitti työskennelleensä viimeisten 12 kuukauden aikana ja yhtä suuri osuus ilmoitti olevansa kiinnostunut työskentelemään eläkkeen ohessa. Vajaa 70 prosenttia vanhuuseläkeläisistä ilmoitti, etteivät he halua käydä työssä. Yleisimmät motiivit työssäkäynnille olivat työn tuoma mielenkiintoinen tekeminen (75 %) ja sosiaaliset suhteet (71 %). Suurimmiksi työnteon esteiksi koettiin ikä (71 %) ja sopivan työn puute (65 %). Pienituloiset ja matalammin koulutetut ilmoittivat muita useammin, että he haluaisivat työskennellä eläkkeen rinnalla taloudellisten syiden vuoksi. Matalammin koulutetut ja ne, joilla oli pienempi eläke, kokivat muita useammin työnteon esteeksi huonon terveyden ja riittämättömän koulutuksen ja osaamisen. Osa vanhuuseläkeläisistä haluaa työskennellä eläkkeen rinnalla erityisesti osa-aikaisesti tai satunnaisesti. Vanhuuseläkeläiset pitäisi nähdä entistä useammin mahdollisena työvoimana ja heidän työllistymiseensä liittyviä esteitä pitäisi pystyä vähentämään työpaikoilla.

KIRJOITTAJAT

Polvinen, Anu, FT, erikoistutkija, Eläketurvakeskus (anu.polvinen[at]etk.fi)

Kuivalainen, Susan, VTT, dos., osastopäällikkö, tutkimus, Eläketurvakeskus / ohjelmajohtaja, Väestörakenteen muutokset – syyt, seuraukset ja ratkaisut (DEMOGRAPHY), Strateginen tutkimus, Suomen Akatemia (susan.kuivalainen[at]etk.fi)